

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ ОСВІТИ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ
УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ СЕМІНАРИ

Інституту управління та економіки освіти
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

2012–2014 роки

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2014

УДК 378.4 (477-25) НПУ (066)
ББК 74.480.271.2
М54

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 12 від 29 травня 2014 року)*

Укладач –

Н. В. Крохмаль, професор кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції, кандидат філософських наук, доцент.

Відповідальний за випуск –

Я. О. Чепуренко, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції.

М54 Методологічні та науково-методичні семінари Інституту управління та економіки освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (2012-2014 роки) : препринт / укладач : Н. В. Крохмаль ; за заг. ред. В. П. Беха; Н. В. Крохмаль. – Випуск 1. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 61 с.

У збірці представлено результати методологічних та науково-методичних семінарів Інституту управління та економіки освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, що проводилися у 2012/2013 та 2013/2014 навчальних роках, на яких обговорювалися попередні результати наукових досліджень викладачів Інституту та актуальні питання оптимізації та ефективності науково-методичного забезпечення навчального процесу.

УДК 378.4 (477-25) НПУ (066)
ББК 74.480.271.2

© Інститут управління та економіки освіти
НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2014

© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014

ЗМІСТ

Науково-методичний семінар інституту як засіб формування високої культури викладача (В. П. Бех)	4
Державно-громадське управління освітою у контексті становлення інформаційної єдності світової спільноти (М. В. Михайліченко)	8
Загальна теорія управління як методологічна та світоглядна підготовка студентів напряму “Менеджмент” (Ю. В. Бех)	13
Інформаційно-аналітична діяльність: формування теорії і розвиток практики в управління (Я. О. Чепуренко)	17
Моделі загальної рівноваги: особливості та можливості (А. І. Слепцов, Т. А. Тищук)	23
Наукова бібліотека університету у цифрову епоху (Л. В. Савенкова)	29
Освіта та знання в інформаційному суспільстві (А. А. Кравченко)	34
Економіка суспільства знань (Ю. В. Біцюра)	38
Методологічний інструментарій кваліфікаційної роботи (Ю. В. Бех)	45
Наукові видання: типологічна, структурна та інформаційно-комунікаційна характеристики (Я. О. Чепуренко)	52

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СЕМІНАР ІНСТИТУТУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

Бех Володимир Павлович – доктор філософських наук, професор, директор Інституту управління та економіки освіти, завідувач кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції НПУ імені М. П. Драгоманова, Заслужений діяч науки і техніки України

В умовах сучасної організації роботи викладача ВНЗ науково-методичний семінар – це офіційний комунікативний захід у формі періодичних зібрань викладачів університету, що покликаний сприяти формуванню активної дослідницької позиції вчених-драгомановців, розширенню їхнього наукового світогляду шляхом обговорення актуальних проблем теорії та практики підготовки кадрів з управління та економіки, нарешті, апробації наукових робіт професорів, доцентів, викладачів, докторантів, аспірантів і пошукувачів кафедр інституту.

Семінар (від латів. *seminarium* – розсадник, теплиця) – форма навчально-практичного зайняття, при якій його учасники обговорюють повідомлення, доповіді і реферати, виконані ними за результатами навчальних або наукових досліджень. Семінарська форма навчання виникла в старогрецьких і римських школах, де повідомлення учнів

поєднувалися з диспуатами, коментарями і висновками викладачів.

Такий захід організації наукового спілкування в Інституті управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова має свою специфічну мету і завдання не зважаючи на те, що поняття “мета” (goal) і “завдання” (objective) вживаються в побуті і нерідко в політиці, на жаль, в якості синонімів. Між тим, мета визначає напрям розвитку дій, а завдання – конкретний рубіж в досягненні мети.

Головними цілями науково-методичного семінару є:

– систематична наукова комунікація провідних науковців, молодих дослідників та практиків-управлінців щодо визначення тенденцій розвитку економіки і управління;

– спрямування результатів наукових досліджень на підвищення інституційної спроможності Української держави;

– актуалізація ролі і місця науковців Інституту управління та економіки в експертно-аналітичному та консультативному супроводі суспільно-політичних реформ в українській державі;

– сприяння обміну досвідом викладацької роботи разом з пошуком інноваційних форм організації сучасного навчально-виховного процесу;

– сприяння систематизації та розповсюдженню сучасних галузевих та міждисциплінарних знань, оволодінню новітніми досягненнями наукової методології, ознайомленню із зарубіжними теоретичними напрацюваннями та практичним досвідом державотворення.

Досягненню вказаної мети сприяє реалізація таких **функцій:**

– *методологічно-евристична функція*, що постає як можливість сприяння науковому пошуку через розкриття принципово нових аспектів обговорюваних проблем;

– *комунікативна функція*, що базується на творчому партнерстві і полягає у сприянні вільному обміну думками між науковцями;

– *інформативна функція*, в межах якої науково-методичний семінар розглядається як спосіб доведення до наукової

громадськості сучасних тенденцій розвитку сучасної науки і освіти;

– *дорадча функція*, що полягає у виробленні рекомендацій для керівництва Інституту управління та економіки та членів кафедр;

– *функція підвищення кваліфікації*, що полягає у набутті науковими працівниками та викладачами нових знань та удосконаленні підходів до проведення наукових досліджень.

Наукова складова семінару – у наукових колективах традиційна форма підвищення кваліфікації, ознайомлення з роботами колег, форма колективного, публічного робочого обговорення наукової інформації колегами для формування компетенції учасників колективу в обсязі нових знань, методів, для оптимізації взаємодії по проектах і програмах. У кращому разі семінар проводиться з представленням матеріалів в доступі до семінару, коли доповідь містить тільки коротку, реферативну, оглядову форму, задаючи тему обговорень. Власне семінар є перенесення предметних кулуарних обговорень в публічну форму семінару, який може зніматися на відео і/або протоколюватися.

Методична складова семінару є однією з форм кваліфікованого поширення психолого-педагогічних знань. Під час роботи методичного семінару проводиться аналіз різних дидактичних концепцій, розглядаються деякі аспекти педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів, висвітлюються різноманітні шляхи вдосконалення форм і методів навчання. Систематична участь викладачів в роботі вказаного семінару вважається однією з форм підвищення кваліфікації.

Для колективу Інституту управління та економіки освіти це принципово важливо оскільки на кафедрі управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції виконується на замовлення МОН України науково-дослідна тема “Державно-громадське управління освітою”, у виконанні якої задіяні майже усі члени кафедри. Саме поєднання у роботі семінару творчого спілкування викладачів і науковців

інституту у площині методологічного і методичного знання забезпечує іманентний зв'язок науки і освіти.

Після доповідей відбувається їх активне обговорення колегами, висловлюються критичні зауваження та даються рекомендації. Проведення семінарів допомагає молодим науковцям коригувати наукові пошуки, направляти дослідження у правильне русло, звертати увагу на теоретико-педагогічні і соціально-психологічні тонкощі викладацької діяльності.

Проводиться науково-методологічний семінар не рідше ніж раз на місяць.

Тож, науково-методичні семінари – ефективна форма підготовки науково-педагогічних кадрів вищого навчального закладу. Як це планується і реалізується в Інституті управління та економіки освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які теми обговорюються на зібранні викладачів кафедр й подає дане видання.

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЄДНОСТІ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

(05 грудня 2012 року)

Модератор семінару:

Михайліченко Микола Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета методологічного семінару – у контексті наукової теми кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції НПУ імені М. П. Драгоманова (фундаментального дослідження за рахунок видатків державного бюджету на замовлення МОНмолодьспорту 2013-2015 рр.) “Державно-громадське управління освітою: соціально-філософський аналіз”, здійснити дослідження сучасного стану системи державно-громадського управління освітою, виконати комплексний аналіз механізму впливу держави і громадянського суспільства на процес управління освітою.

Сучасні наукові дослідження фахівців з освітнього менеджменту В. П. Андрущенка, В. П. Бежа, В. Г. Вікторова, Л. А. Гаєвської, В. А. Грабовського, В. Г. Кременя, С. В. Крисюка, В. І. Лугового, С. В. Майбороди, С. М. Ніколаєнка, О. Г. Рябеки та ін. характеризують генетичні, морфологічні та функціональні аспекти системи управління освітою, зокрема, організаційні та самоорганізаційні складові освітнього процесу.

Результатом дослідження кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції має стати модель механізму державно-громадського управління освітою та обґрунтування відповідних науково-методичних рекомендацій.

Як зазначає зокрема В. А. Грабовський, під державно-громадським управлінням освітою слід розуміти процес поєднання різноспрямованої діяльності державних та суспільних суб'єктів управління в інтересах людини, соціуму, влади. Державно-громадське управління наголошує на пріоритеті держави з обов'язковим урахуванням громадської думки. При цьому роль державного управління в суспільному житті полягає в безперервному регулюванні динамічних процесів життєдіяльності суспільства в усіх його сферах.

Таким чином, основними складовими державно-громадського управління освітою є:

1) демократизація діяльності органів державної влади й управління освітою;

2) розвиток самоврядних асоціацій учасників освітньої діяльності (професійних асоціацій науковців, викладачів і вчителів, керівників навчальних закладів, органів учнівського й батьківського самоврядування всіх рівнів тощо);

3) організація громадських органів управління освітою, де представлені різні верстви населення (Громадська рада при Міністерстві освіти і науки України, інших центральних органах виконавчої влади тощо).

Така позиція є суголосною сучасним засадам державної освітньої політики, зокрема, щодо реформування національної вищої освіти в контексті її інтеграції в Європейський простір вищої освіти. Найбільш важливими в період 2012-2015 рр. є наступні – запровадження Національної рамки кваліфікацій, реформування національної системи забезпечення якості освіти, розширення автономії вищих навчальних закладів та підвищення рівня мобільності студентів, випускників, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

Сучасна стратегія реформування освітньої системи України спрямована на зміну вектора впливу від державної до державно-громадської форми управління. Це обумовлено метою державно-громадського управління, яке передбачає залучення самоврядних органів і громадськості до формування освітньої політики на державному рівні і прийняття управлінських рішень в умовах демократизації суспільних відносин, децентралізації управління розвитком освіти задля максимального врахування і задоволення освітніх потреб громадян, роботодавців, суспільства у цілому.

Об'єктом дослідження виступає сфера освіти як цілісна інтегрована система освітніх структур, їх інституціоналізованої та неінституціоналізованої діяльності, які забезпечують формування та розвиток духовного потенціалу суспільства.

Предметом дослідження є механізм державно-громадського управління освітою у вимірі соціально-філософської рефлексії.

Основними завданнями проекту є:

- здійснити ретроспективний аналіз концепцій управління освітою крізь призму державно-громадської площини;
- сформуванати категоріальний апарат вивчення системи державно-громадського управління освітою;
- визначити сутнісні риси системи державно-громадського управління освітою і шляхом морфогенетичного аналізу відтворити її змістовне наповнення ;
- дослідити механізм впливу держави, громадянського суспільства, студентського самоврядування, педагогічної громадськості на процес управління освітою;
- визначити критерії ефективності системи державно-громадського управління освітою;
- створити евристичну модель системи державно-громадського управління освітою;
- виявити основні тенденції, проблеми і перспективи процесу державно-громадського управління освітою в Україні;

– розробити рекомендації щодо оптимізації системи державно-громадського управління освітою в умовах українських реалій.

Методологією дослідження визначено, що перший етап – це розробка концепції дослідження системи державно-громадського управління освітою. Результатом будуть:

– визначені технології державно-громадського управління освітою;

– написання анотованого звіту;

– апробація проблеми дослідження при захисті магістерських кваліфікаційних робіт під керівництвом викладачів кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції.

Другий етап – дослідження теоретичних засад державно-громадського управління освітою. Результатом будуть:

– визначені сутнісні риси і змістовне наповнення системи державно-громадського управління освітою;

– механізм державно-громадського управління освітою;

– критерії ефективності системи державно-громадського управління освітою.

Апробація проблеми дослідження включатиме захист магістерських кваліфікаційних робіт за спеціальностями “Адміністративний менеджмент”, “Управління навчальними закладом”.

Третій етап – аналіз праксеологічних засад державно-громадського управління освітою. Результатом будуть:

– евристична модель державно-громадського управління освітою;

– визначення тенденцій, проблем і перспектив процесу державно-громадського управління освітою.

Державно-громадське управління розвитком освіти – це інтеграція сфер діяльності, прав, обов’язків і відповідальності суб’єктів державного управління, громадського самоврядування та громадськості для забезпечення ефективних управлінських впливів на всі ланки освітньої системи.

Отже, завдання щодо інтеграції української освітньої системи в світовий, зокрема, європейський, освітній простір спонукає до створення на всіх управлінських рівнях відповідних самоврядних і громадських структур. При центральних органах влади створено громадські ради, колегії, представників громадськості введено до складу колегій; на місцевому рівні відроджено локальні освітні округи з виборною освітньою радою.

Разом із тим, незважаючи на значні зусилля з боку навчальних закладів і органів управління освітою, прогресивних громадян та окремих громад, державно-громадське управління розвитком освіти в Україні недостатньо інституційно сформовано, його функціональна здатність і реальний вплив залишаються низькими. Попри численні приклади впровадження його елементів на всіх управлінських рівнях освіти, воно не набуло системності, залишається фрагментарним, мало впливовим.

Завдання щодо реалізації вказаних проблем стануть основними орієнтирами наукових розвідок викладачів кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції на 2013-2015 роки.

Список використаних джерел:

1. Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти в Україні: європейський вимір [Текст]: колективна монографія / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. І. Бойченко, М. В. Михайліченко [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 220 с.
2. Бех В. П. Система державно-громадського управління як продукт процесу демократизації державного управління / В. П. Бех // Комунікація. – 2012. – № 2. – С. 52-59.
3. Рябека О. Г. Державно-громадське управління у дискурсі демократизації суспільства : монографія / О. Г. Рябека ; за наук. ред. проф. В. П. Бека ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 289 с.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ТА СВІТОГЛЯДНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ “МЕНЕДЖМЕНТ”

(06 лютого 2013 року)

Модератор семінару:

Бех Юлія Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета методологічного семінару – розкрити зміст та структуру загальної теорії управління технічними, біологічними, соціальними системами.

Завдання семінару:

- ознайомитись з останніми тенденціями розвитку наукової теорії напрямку управління;
- з'ясувати зміст загальної теорії управління та філософії управління;
- надати характеристику загальної теорії управління технічними, біологічними та соціальними системами;
- визначити роль загальної теорії управління технічними, біологічними та соціальними системами;
- описати структуру загальної теорії управління;
- доопрацювати навчальний план підготовки студентів напрямку “Менеджмент” згідно нових знань.

У даному контексті під загальною теорією управління розуміються:

- **технічні системи** (комп'ютерні мережі, космічні і військові об'єкти, залізниці, повітряне сполучення, атомні

станції, котли, літаки, автомобілі та інші продукти інноваційної інженерної діяльності);

- **біологічні системи** (тваринний світ (тваринний організм); рослинний світ (рослинний організм); людина як біологічна істота (людський організм); їх організаційні форми сумісного буття; їх ареали життєперебування);

- **соціальні системи** (соціальні організації (колективні утворення) різного рівня, наприклад: рід, плем'я, сім'я, клан, міждержавні утворення (ООН, НАТО, ЄС,) держава, суспільство, сфери суспільства (освіта, культура, політика, економіка), галузь, регіон, державні організації (парламент, міністерство, комітети, адміністрації), недержавні утворення (громадські організації, профспілки), корпоративна організація (фірма) тощо).

Соціальна проблема формування загальної теорії управління – форма існування та вираження протиріччя між уже назрілою необхідністю мати у суспільстві ефективну систему управління та відсутністю умов вирішення цієї потреби у структурі планетарного соціального організму.

Формується соціальне протиріччя – онтологічна основа проблеми формування системи управління. Зміст соціальних проблем пов'язаний із процесами деформації та саморозпаду, дисфункціями та дисгармонією.

Шляхи вирішення соціальної проблеми:

1) “тектологія” або загальна теорія організації (О. Богданов) – дедуктивний метод (створення загальних принципів управління з перевіркою їх на практиці);

2) кібернетика або наука про рух інформації (Н. Вінер, Г. Клаус) – індуктивний метод (накопичення і узагальнення практичного досвіду).

Вирішення соціальної проблеми – філософія управління, яка дає інструментарій для зведення до єдиного смислового поля/картини. А саме:

- знання про організаційні відносини у біологічній сфері;
- знання про організаційні відносини у технічній сфері;
- знання про організаційні відносини у соціальній сфері.

Формується такий алгоритм філософського аналізу загальної теорії управління технічними, біологічними і соціальними системами – природа, сутність, зміст, форма, ідеологія.

**Результати аналізу управління
технічними, біологічними, соціальними системами**

<i>Критерій порівняння</i>	<i>Технічна система</i>	<i>Біологічна система</i>	<i>Соціальна система</i>
Джерело систем управління	Людина та її діяльність		
Природа управління	Семантична		
Сутність управління	В утриманні систем у визначеному діапазоні функціонування, що змінюється за визначеним алгоритмом	В творенні й відтворенні організмів, їх станів і організаційних структур: онтогенезів, філогенезів, біоценозів і біогенезі	В організаційній взаємодії людей та їх організацій між собою і характеризується "суб'єкт – суб'єктними" відносинами
Зміст управління	В утриманні систем у визначеному діапазоні функціонування, що змінюється за визначеним алгоритмом	Управління потоками інформації, речовини і енергії	Геологічний організаційний процес
Форми управління	Класифікація в залежності від : використання інформації про стан об'єкта управління; використання інформації про параметри і	Залежать від форм буття організмів та здатності їх спільнот опрацьовувати потоки інформації рефлексивним	Зумовлені змістом соціального простору та існують у двох модифікаціях: ціннісній і смислороджувальній

<i>Критерій порівняння</i>	<i>Технічна система</i>	<i>Біологічна система</i>	<i>Соціальна система</i>
	структуру об'єкта управління; участі людини	методом	
Ідеологія управління	Технократизм	Екогуманізм	Гуманізм

Ідеологія динамічної рівноваги – допоможе планетарному соціальному організмові, який саморуйнується від дисфункцій і диспропорцій, гомеостатично (підтримуючи параметри свого внутрішнього середовища на тому рівні коли можливе “здорове” життя) реагувати на зміни майбутнього й вийти на новий етап свого розвитку.

Структура загальної теорії управління (ЗТУ) схожа на структуру знань соціології, однак має свою специфіку:

– загальний рівень (загальні закони і закономірності) – **вищий** рівень ЗТУ – фундаментальна основа загальної теорії управління.

– галузевий рівень (спеціальні закони і закономірності) – **середній** рівень ЗТУ – кібернетика або управління технічними, біологічними та соціальними системами.

– специфічний рівень (закони і закономірності ситуативні) – **нижчий** рівень ЗТУ – а) корпоративний (управління виробничими фірмами); б) особистісний (управління людиною та комунікаціями між людьми).

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ І РОЗВИТОК ПРАКТИКИ В УПРАВЛІННЯ

(05 лютого 2014 року)

Модератор семінару:

Чепуренко Яна Олексіївна –

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета семінару – ознайомлення науковців інституту зі змістом інформаційно-аналітичної діяльності та її розвитком у практиці управління.

Завдання семінару:

- зробити загальну характеристику інформаційно-аналітичної діяльності;
- ознайомитися з теоретико-методологічним підґрунтям дослідження інформаційно-аналітичної діяльності;
- окреслити роль інформаційно-аналітичної діяльності в бізнес-процесах.

Під інформаційно-аналітичною діяльністю слід розуміти цілісну сукупність принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення індивідуальної та колективної інтелектуальної діяльності, яка дозволяє ефективно обробляти інформацію з метою вдосконалення якості інформації та знання, що є в наявності, та здобуття нової інформації та знання, а також підготовка інформаційної бази для прийняття

оптимальних управлінських рішень. В її основі – лежить не принцип констатації фактів, а принцип “упередження подій”, що дозволяє організації або її керівнику прогнозувати майбутній розвиток об’єкту управління.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення представляє собою підсистему інформаційної інфраструктури суб’єкта управлінської діяльності, призначену для реалізації інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах надання інформації, необхідної для вироблення адекватних управлінських рішень. Інформаційно-аналітична діяльність дозволяє зібрати дані в цілісну картину про те, що відбувається і спрогнозувати на перспективу дії різних факторів, структур, груп інтересів. Інформаційно-аналітична діяльність забезпечує інформацією всі етапи управлінського циклу, підготовку, прийняття управлінських рішень і контроль за їх реалізацією. Інформаційно-аналітична діяльність забезпечує стадії визначення проблем системи управління та їх аналіз; підготовку та прийняття управлінського рішення; контроль за його виконанням та оцінку його ефективності.

Інформаційно-аналітична діяльність тісно пов’язана з процесом вироблення інформаційного продукту, і цей процес нерозривно пов’язаний з новим науковим напрямом і всезростаючою практикою – інформаційною економікою. З інформаційною економікою тісно пов’язане інформаційне виробництво – організаційно-оформлений різновид наукової праці, яка полягає у зборі, аналітико-синтетичній переробці, збереженні та пошуку закріпленої в документах інформації, а також у наданні цієї інформації усім користувачам, які її потребують, у відповідний час, і у зручній для них формі. До вище перерахованих процесів слід також віднести і діяльність по створенню нової інформації, як інформаційного продукту.

Інформаційно-аналітична діяльність має ґрунтовне теоретико-методологічне підґрунтя. Основні методи і принципи інформаційно-аналітичної діяльності були сформульовані представниками різних філософських шкіл (Сократ, Аристотель, Р. Декарт, І. Кант, Г. Гегель, А. Богданов,

Б. Рассел та інші). В аналітиці деталізовано принципи діалектичного методу. Основні принципи діалектичного методу, що використовуються в інформаційно-аналітичній діяльності є: принцип активності суб'єкта пізнання; принцип всебічного розгляду об'єкта; принцип об'єктивності; принцип взаємодії даного об'єкта з іншими об'єктами; принцип системності (елементність, динамічність і взаємодія, гіперкомплексність, структурність, емерджентність, ієрархічність); принцип детермінізму (причино-наслідкові зв'язки); принцип аналізу об'єкта в його розвитку; принцип єдності форми і змісту; принцип єдності аналізу і синтезу; принцип єдності дедукції та індукції; принцип сходження від абстрактного до конкретного; принцип єдності аналізу кількісних і якісних характеристик; принцип пізнання сутності явища через виявлення протиріч; принцип виявлення нових тенденцій (через закон заперечення заперечення); принцип конкретно-історичного аналізу (єдність історичного і логічного); принцип ідеалізації; принцип єдності дослідження об'єкта через категорії загального, одиничного та особливого; принцип єдності теорії і практики в процесі пізнання.

При вирішенні завдань аналізу ситуації в інформаційно-аналітичній діяльності логіка виступає як інструмент, за допомогою якого встановлюються факти логічного непротириччя. Завдання технологічного забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності в контексті логіки полягають у використанні логічного апарату для синтезу еталонних моделей предметної галузі та інструментарію збереження та пошуку даних. Закони логіки також застосовуються в процесі побудови логічних систем в аналітиці. Синтактика, семантика і прагматика як складові семіотики дозволяють переходити від примітивних описових методів розкриття змісту термінів до системного представлення тезаурусів, здатних враховувати і контекст вживання термінів, що забезпечує точність інформації в процесі її аналізу і синтезу.

Методологія інформаційно-аналітичної діяльності взяла від природничих наук здатність до наукового обґрунтування аналітичних висновків на основі операцій не лише з якісними, але і з кількісними даними, можливість формального представлення даних. Наукові концепції дозволили підвищити об'єктивність аналітичних висновків, експериментально перевірити їх та оцінити ступінь точності прогнозів.

У результаті розвитку природничих наук теорія інформаційно-аналітичної діяльності збагатилася рядом методологічних принципів та інструментів дослідження: принцип декомпозиції; принцип багатомодельності; методи математичного аналізу, апарат матричного представлення даних, векторного обчислення та методи векторного аналізу та інших.

Серед гуманітарних наук, з яких інформаційно-аналітична діяльність взяла певні методи – психологія, соціологія, політологія, історія, джерелознавство, документознавство, бібліотечна справа, лінгвістика, педагогіка, юриспруденція.

Інформаційно-аналітична діяльність є основою управлінського циклу і важливою складовою прийняття управлінських рішень. Особливої ваги набуває інформаційно-аналітична діяльність в бізнес-процесах. Базисними процесами інформаційно-аналітичної діяльності, що визначають її сутність в управлінському контексті є такі:

- процес аналізу цілей управління та формулювання завдань конкретної інформаційно-аналітичної діяльності (в умовах певної управлінської ситуації);

- процес адаптивного управління збором інформації в інтересах управлінських завдань (визначення інформаційного середовища управлінської ситуації);

- процес аналізу та оцінювання отриманої інформації в контексті цілей управління, виявлення сутності процесів та явищ, притаманних конкретній ситуації (інформаційний моніторинг);

- процес побудови моделі предметної галузі інформаційно-аналітичного дослідження, об'єкта дослідження та середовища

його функціонування, перевірка адекватності моделі та її кореляція;

– процес планування і проведення природних або модельних експериментів;

– процес синтезу нотується у забезпечення високого знання (інтерпретація результатів, прогнозування та і т.п.), необхідного для вирішення завдань управління; процес доведення результатів інформаційно-аналітичної діяльності (нового знання) до суб'єкта управління.

Вищезазначений аспект ролі інформаційно-аналітичної діяльності в бізнес-процесах зумовлює визначення інформаційної та аналітичної компетенцій менеджера.

Інформаційна компетенція менеджера – здатність побудови ефективної системи інформаційних ресурсів, необхідної для формування інформаційної основи прийняття управлінських рішень; здатність визначення затребування певного інформаційного ресурсу в межах оперативного та стратегічного управління організацією.

Аналітична компетенція менеджера – здатність обумовленої оцінки ефективності запропонованої для використання системи інформаційних ресурсів; здатність об'єктивної оцінки позитивних та негативних аспектів кожного компоненту системи інформаційних ресурсів; здатність здійснення оперативної аналітичної оцінки інформаційних потоків, отриманих від кожного компоненту інформаційної системи; вміння оперативно й ефективно здійснювати аналітичне співставлення інформаційних потоків, що виходять від кожного компонента системи інформаційних ресурсів; здатність формулювання на основі отриманої інформації комплексних аналітичних висновків; здатність інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати і використовувати отриману інформацію в контексті вирішуваного управлінського завдання або проблеми.

Інформаційно-аналітична діяльність в сучасних умовах набуває статусу науково-прикладної дисципліни, яка розробляє власну методологію, виробляє закони і закономірності функціонування в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. *Боровицкий В. И.* Информационные потребности, их виды и основные свойства / В. И. Боровицкий. – СПб., 2005. – 325 с.
2. *Брежнева В. В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятия / В. В. Брежнева. – СПб.: Профессия, 2004. – 303 с.
3. *Бурый-Шмарьян О. Е.* Задачи и основные направления деятельности информационных служб организаций и предприятий / О. Е. Бурый-Шмарьян. – М.: ВИНТИ, 2012. – 331 с.
4. *Варенко В. М.* Організація діяльності аналітичних служб / В. М. Варенков; Національний авіаційний університет. – К., 2008. – 314 с.
5. *Власова Г. В.* Аналітико-синтетична переобка інформації: навчальний посібник / Г. В. Власова, В. І. Лутовінова, Л. І. Титова. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 291 с.
6. *Ворошилов В. Д.* Аналітична діяльність: навч. посібник для вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування / В. Д. Ворошилов. – 3-є вид. – Дніпропетровськ, 2011. – 326 с.
7. *Горбаченко Т. Г.* Аналітико-синтетична переробка документної інформації: навч. посіб. для дистанц. навчання / Т. Г. Горбаченко; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ун-т "Україна", 2008. – 311 с.
8. *Гордукалова Г. Ф.* Анализ информации: технологии, методы / Г. Ф. Гордукалова. – СПб.: Профессия, 2009. – 508 с.
9. *Сурмин Ю. П.* Аналитическая деятельность: теория, методы, инструменты: учебное пособие / Ю. П. Сурмин, И. П. Бидзюра. – К.: Освіта України, 2012. – 494 с.

МОДЕЛІ ЗАГАЛЬНОЇ РІВНОВАГИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ

(19 лютого 2014 року)

Модератори семінару:

Слепцов Анатолій Ілліч – доктор технічних наук, професор, професор кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Тищук Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач відділом Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України

All models are wrong, but some are useful

Всі моделі мають похибки, але деякі з них дуже корисні

Метою методологічного семінару є аналіз прикладних моделей загальної рівноваги та розвитку (CGE) для сучасної української економіки.

Завдання семінару:

– охарактеризувати сутність поняття “прикладні моделі загальної рівноваги та розвитку (CGE)”;

– окреслити базові засади економічної теорії, які лежать в основі розрахункової моделі загальної рівноваги;

– охарактеризувати показники та події, що можуть використовуватися в CGE як фактори впливу на управління економікою;

– проаналізувати комп'ютерну реалізацію моделі подання економічної діяльності.

Прикладні моделі загальної рівноваги (CGE) включають в себе більшість теоретичних досягнень економіки за останні 200 років. Вони широко використовуються урядовими організаціями та академічними інституціями для аналізу наслідків економічних шоків та структурної перебудови економіки країни у її взаємодії зі світовою економікою. Можуть бути враховані такі події як зміна клімату, податкова політика, імміграція та багато інших.

CGE – є класом економічних моделей, які описують економіку в цілому через взаємодію серед її частин.

Коли економіст хоче вивчати економічну поведінку він вторгається в складний світ навколо нас. Модель може зосередитися на аналізі і спрощенні реального світу, його подій, мотивів ключових гравців у економічній історії. Деякі кількісні деталі контексту повинні бути залишені, пояснення подій повинно бути достовірним і реалістичним, але досить простим, щоб звернути увагу громадськості на істотні дії в економічній історії. Коли економіст досягає успіху в побудові моделі, він оволодіє інструментом, яким можна маніпулювати. Граючи з моделлю подання економічної діяльності, економіст може дізнатися більше про основи та складні ефекти економіки. З аналізу подій можна прогнозувати можливі результати або можливі рішення.

Існує багато видів економічних моделей. Тип моделі, яку ми будемо вивчати, є прикладною моделлю загальної рівноваги. Вона описує мотивацію і поведінку всіх виробників і споживачів в економіці і зв'язків між ними. Вона зображує фірми, які реагують на попит шляхом придбання капіталу та всього потрібного на вході і найму робітників. Вихідні товари та послуги йдуть до домашніх господарств, які витрачають їх, Податкові доходи і заощадження надходять до влади та

інвестора. Об'єднаний попит приватними домогосподарствами, урядом і інвесторами сприймають фірми, які, для продовження кругового потоку доходів і витрат, купують потрібне на вході виробництва, наймають робітників і використовують капітал у процесі виробництва. Така системна модель може бути дуже складною.

Попередньо визначимо, що економіка є врівноваженою, коли множина її цін є такою, що попит дорівнює постачанню у всіх секторах, і рівноважні ціни ведуть до очищення ринків.

Вважається, що рівновага є необхідною умовою стабільності, тобто що множина цін, що очищують ринки є стабільною рівновагою, якщо ринкові ціни p рухаються у часі до рівноважних значень p^* .

Базою для досліджень є розгляд моделей часткової рівноваги.

Модель включає екзогенні та ендогенні змінні і рівняння ринкової рівноваги.

Усі рівняння в моделі вирішуються одночасно, щоб зобразити збалансованість цін, доходів, попиту і пропозиції на кожному ринку, що підтримує економіку в рівновазі чи сталому розвитку.

Для проведення експериментів із розрахунковою моделлю загальної рівноваги, економіст змінює одну або більше екзогенних змінних і повторно вирішує CGE модель, щоб знайти нові значення для ендогенних змінних. Економіст спостерігає, як екзогенні змінити, або "економічні шоки", впливають на ринкову рівновагу і малює висновки про економічну проблему в дослідженні – будь то ріст, спад, розбалансування.

Моделі часткової рівноваги є підмоделями (частковими моделями) моделі загальної рівноваги.

Аналіз часткової рівноваги передбачає, що діяльність на одному ринку не залежить від інших ринків.

Аналіз загальної рівноваги встановлює ціни та кількості на всіх ринках спільно, вкупі, та враховує ефект зворотних зв'язків між рахунками.

Ефект зворотних зв'язків – це регулювання цін та кількостей на одному з ринків, яке спричинене регулюванням цін та кількостей на пов'язаних, сполучених ринках.

Термін обчислювана чи розрахункова в CGE моделі описує не тільки здатність цього виду моделей для кількісної оцінки наслідків шоку на економіку, а й підкреслює використання процедур обчислювального балансування у всій множині моделей часткової рівноваги, що в сукупності забезпечать загальну рівновагу економічної системи.

Економіка знаходиться в рівновазі, коли попит і пропозиція перебувають у рівновазі при деякій множині цін, і немає суттєвого тиску на значення цих змінних з боку інших змінних. При цьому всі виробники, споживачі, робітники, й інвестори мають деяку достатню кількість товарів, які вони виробляють і споживають, кількість годин, які вони повинні працювати, кількість капіталу, який вони зберігають й інвестують тощо. Виробники мають такі значення вхідних та і вихідних показників, які надають їм *максимальну ефективність*. Враховуються витрати на матеріали, паливо та обладнання, їх продажні ціни, технологічні обмеження виробничих процесів. Споживачі мають *максимальну корисність*, або задоволення від товарів та послуг і цін на споживчі товари. Рівноваги моделі також повинні задовольняти деяким важливим макроекономічним, ринково-кліринговим обмеженням; зазвичай вони вимагають щоб сукупна пропозиція товарів і послуг дорівнювала сукупному попиту, всіх робітників і використанню капіталу, а національні або глобальні заощадження рівні інвестиціям.

Зазвичай модельєр проводить експеримент зі створення “дисбалансу” шляхом зміни екзогенної змінної в моделі. Так, наприклад, він може визначити збільшення імпортних тарифів. Цей шок ударно вплине на економіку – споживачі, швидше за все, купуватимуть менше імпорту і більше внутрішнього продукту, і вітчизняні фірми, швидше за все, розширювати своє виробництво для задоволення зростання попиту. Таким же чином моделі використовуються в політичному аналізі.

CGE моделі включають в себе характеристики поведінки декількох господарюючих суб'єктів. Як правило, вони складаються з моделей домашніх господарств, які максимізують свою корисність та моделей фірм, які максимізують прибуток або мінімізують вартість. Завдяки використанню таких оптимізаційних припущень моделі надають особливе значення впливу цін товарів та факторів виробництва на споживчі та виробничі рішення домогосподарств та фірм. Моделі можуть також включати оптимізаційні специфікації для опису поведінки урядів, профспілок, творців капіталу, імпортерів та експортерів.

Вони описують, як рішення по попиту і пропозиції різних економічних суб'єктів визначають ціни, принаймні деяких товарів і факторів. Для кожного товару і фактора надані рівняння, що забезпечують коректування цін таким чином, щоб вимоги попиту не перевищували загального обсягу поставок. Тобто, моделі використовують припущення ринкової рівноваги.

Вони дають чисельні результати (тобто є розрахунковими). Коефіцієнти і параметри в рівняннях оцінюються шляхом використання числової бази даних. Центральним ядром бази даних розрахункової моделі загальної рівноваги, як правило, є матриця суспільних рахунків (рахунків вхід-вихід) для конкретного року, що відображує потоки предметів споживання і факторів між галузями, домашніми господарствами, урядом, імпортерами і експортерами. Вхідні дані зазвичай доповнюються чисельною оцінкою різних параметрів еластичності. Вони можуть включати еластичності заміщення між різними входами у виробничі процеси, оцінками еластичності цін і доходів домашніх господарств для різних товарів, еластичності іноземного попиту на експортовану продукцію.

Для моделей загальної рівноваги також використовується альтернативна назва – прикладні моделі загальної рівноваги. Ця назва підкреслює думку, що обчислювальні моделі, база даних та чисельні результати мають практичну орієнтацію, а

не просто ілюстрацію. CGE моделі використовують дані для країн або регіонів, і виробляти чисельні результати, що відносяться до конкретної реальної ситуації.

Класичні обчислювальні моделі загальної рівноваги орієнтувались на обробку інформації невеликої розмірності. Зараз, завдяки поліпшенням в наявності та достовірності суспільних та галузевих даних, при оцінці наслідків макроекономічних рішень можна формувати більш докладні та складні матриці суспільного обліку. Досягнення в галузі обчислювальних потужностей зробили можливим використання моделей великої розмірності навіть на стандартних комп'ютерах. Комп'ютер позбавляє від необхідності працювати в малій розмірності.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА УНІВЕРСИТЕТУ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

(12 березня 2014 року)

Модератор семінару:

Савенкова Людмила Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Наукової бібліотеки НПУ імені
М. П. Драгоманова

Мета і завдання методологічного семінару – ознайомлення науковців інституту із впровадженням бібліотекою новітніх технологій у сфері інформаційної підтримки науки і освіти, освоєння сучасних методів роботи із цифровою інформацією.

У потужному університеті, який інтенсивно розвивається має бути бібліотека високого наукового, освітнього, інформаційного, культурного рівня. Сьогодні бібліотека – не лише місце книгозберігання, книговикористання та книгопочитання, але також підрозділ університету, який організовує доступ до традиційних та сучасних інформаційних ресурсів задля забезпечення наукового, дослідницького, навчального процесів університету. За усіма напрямками своєї діяльності колектив бібліотеки прагне відповідати сучасним вимогам освітнього та інформаційно-комунікаційного простору. На часі у роботі наукової бібліотеки впровадження новітніх технологій у сфері інформаційної підтримки науки і освіти, освоєння сучасних методів роботи із цифровою інформацією. Розвиток та впровадження сучасних інформаційних технологій та ресурсів бібліотека реалізує через

створення власних інформаційних ресурсів на основі тісної співпраці з факультетами та науковими центрами Університету, передплату повнотекстових баз даних провідних світових та українських бібліотек, видавництв, гарвестерів, наукометричних баз, а також через організацію тестового доступу до них.

Серед пріоритетних проектів у діяльності бібліотеки, пов'язаній саме з віртуальною складовою бібліотечно-інформаційного середовища є:

– ENPUIR – електронний архів наукових публікацій університету. Започаткований у рамках світового проекту “відкритого доступу” проект має свій розвиток і займає не останнє місце серед аналогічних архівів України. Репозитарій – це набір послуг, які університет пропонує членам своєї спільноти для управління та розповсюдження матеріалів в електронній формі, створених даною установою та її співробітниками. Призначення репозитарію полягає у підвищенні помітності і цитованості документів, забезпеченні уніфікованого доступу до матеріалів організації, та їх збереження. Праці викладачів розміщуються у репозитарії після укладення угоди, надається, також, можливість самоархівування вченими своїх праць. Важливість представлення наукових результатів у вигляді електронних публікацій у мережі сьогодні не підлягає сумніву, адже це кроки до збільшення помітності вченого у науковому просторі, показників цитованості його праць. У *Google Академія* можна створити власний профіль для відслідковування динаміки активності.

Завдання опублікування результатів своїх наукових досліджень у журналах, які входять до авторитетних наукометричних баз даних є на часі для кожного науковця. Науковою бібліотекою вивчаються можливості передплат та надання тестових доступів (минулого року їх було понад 12) до різноманітних ресурсів. Така можливість надається агрегаторами для вивчення досвіду написання статей за вимогами журналів з високим імпаکت фактором, для

можливості використати джерельну базу зарубіжних видань глибинного інтернету для виконання власних досліджень. Якщо науковці будуть враховувати міжнародні вимоги до оформлення результатів досліджень, тоді збільшиться і розшириться присутність їх у таких базах.

– Оцифровані видання з колекції “М. П. Драгоманов – видатний діяч України” започаткованої у 20011 році включено до стратегічного проекту Європейської комісії “Europeana”. Europeana – європейська електронна бібліотека, відкрита для загальної публіки, колекція якої складається з кількох мільйонів оцифрованих книг, картин, світлин, газет, фільмів тощо. Колекції розвиваються і наступними, до 200 літнього ювілею, будуть оцифровані видання Шевченка ХІХ – поч. ХХ ст., що, як і попередня програма створювались бібліотекою спільно зі студентами. Для бібліотек важливим фактором є питання збереження цінних, рідкісних, значимих примірників друкованих видань. Оцифрування проводиться і з метою захисту оригіналів і з метою розкриття багатючих бібліотечних ресурсів.

– Електронний каталог створює умови для реалізації одного із головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації. Каталог містить записи про кожен документ бібліотечного ресурсу і показує місце його знаходження. Електронний каталог наукової бібліотеки НПУ імені М. П. Драгоманова налічує понад 700 тис. записів, щоденно поповнюється, з’являються нові сервіси та пошукові можливості (наприклад, пошук авторефератів та дисертацій за спеціальностями). Каталог має посилання на близько 5 тис. документів, індексується пошуковими системами. У наступному році буде запроваджена авторизація користувачів для розширення можливостей віддаленого користування документами з обмеженим доступом.

– Працюють такі сервіси як віртуальна довідка, електронна доставка документів. Сервіс “Віртуальна бібліографічна довідка” – це інтерактивна послуга, яка надає відповіді на разові запити віддалених (індивідуальних та колективних)

користувачів, пов'язані з пошуком інформації з усіх галузей знань. За допомогою сервісу ЕДД віддалені користувачі мають можливість отримати електронну копію статей, уривків із книг, фрагментів документів, які зберігаються на електронних носіях, документів з повнотекстових баз даних із документного фонду Наукової бібліотеки (НБ) НПУ імені М. П. Драгоманова. Перейшла у віртуальне середовище і така форма роботи бібліотеки як книжково-ілюстративні виставки, які є додатковою інформаційною підтримкою для викладання курсів.

Наявність зовнішньої частини електронного простору бібліотеки надає можливість доступу до віддалених ресурсів. Посилення експансії бібліотек у зовнішній простір через розвиток своїх сайтів, збільшення професійних груп і форумів у соціальних мережах, зростання активності бібліотечних блогів, а також розвиток і розповсюдження "мобільних бібліотек" дає можливість користуватись інформаційно-бібліотечними ресурсами як у внутрішньому середовищі бібліотеки, так і у зовнішньому електронному просторі.

Бібліотека підтримує розвиток освіти та науки в університеті, пропонуючи ресурси для отримання знань, інформації та ідей на основі відкритості інформації, оперативності та комфортності. Критеріями діяльності наукової бібліотеки є:

– якість – бібліотека запроваджує ефективність бібліотечного обслуговування та програм для своїх користувачів, прагне використовувати найвищі стандарти в організації управління;

– відкритість – бібліотека підтримує принципи академічної свободи та прагне будувати весь сервіс на основі відкритості та доступності;

– різноманітність – бібліотека поважає всі потреби та запити користувачів університетської громади, цінує різноманітність своїх колекцій.

Своє завдання бібліотека вбачає у просуванні результатів наукових досліджень університету у науковому інформаційному просторі, а також формування власного інформаційного ресурсу та надання інформаційних послуг з метою організації комфортного інформаційно-бібліотечного середовища.

ОСВІТА ТА ЗНАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

(26 березня 2014 року)

Модератор семінару:

Кравченко Алла Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Метою методологічного семінару є аналіз сучасних суспільних вимог до освіти на теренах постіндустріального суспільства та суспільства знань, спроба окреслити основні риси освітнього простору, що формується під впливом швидкої інформатизації суспільства.

Завдання семінару:

– визначити сутність понять “постіндустріальне суспільство”, “інформаційне суспільство” і “суспільство знань” та проаналізувати сучасні наукові підходи щодо співвідношення або взаємозамінності даних понять;

– охарактеризувати поняття “інформаційна криза” та виявити ризики, пов’язані з поширенням інформатизації в сучасному освітньому процесі;

– проаналізувати дефініцію індексу К-суспільства в параметрах оцінки готовності переходу тієї чи іншої країни, регіону або суспільства на нову модель суспільного розвитку – “суспільство знання”;

– окреслити основні вимоги до сучасної системи освіти у вимірі “суспільства знань”.

Постіндустріальне суспільство визначають як соціум, у якому індустріальний сектор втрачає провідну роль, а головною рушійною силою стають наукоємні (високі, тонкі) технології. Інформаційне суспільство (англ. *Information society*) – теоретична концепція постіндустріального суспільства, історична фаза можливого еволюційного розвитку цивілізації, в якій інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі. “Суспільство знань” (*knowledge society*) – тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку.

Існують проблеми щодо співвідношення понять “інформаційне суспільство” і “суспільство знань”, принаймні можемо виділити три підходи щодо їх трактування:

1) інформаційне суспільство та суспільство знань ототожнюють;

2) “суспільство знань” вважають складовою “інформаційного суспільства”;

3) вважають, що “інформаційне суспільство” скоріше показує рівень оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями, а суспільство знань це інформаційно-комунікаційні технології + нано-, біо-, нейро-технології.

Інформаційна криза полягає в тому, що обсяг сучасної інформації перевищує здатність людини обробляти та аналізувати дану інформацію.

На основі методики, розробленої Світовим банком, можна оцінити готовність переходу тієї чи іншої країни, регіону або суспільства на нову модель суспільного розвитку – “суспільство знання”. За даними ООН, яка визначила 45 кращих країн світу (серед 191) за індексом розвитку К-суспільства (станом на кінець 2005 р.), п’ять країн мають найвищий рейтинг (Швеція, Данія, Норвегія, Швейцарія, Фінляндія). США обіймає 12-те місце, Японія – 6-те, Німеччина – 7-ме.

З’являються нові фактори, що обумовлюють зміст сучасної парадигми освіти:

– перехід від запам'ятовування та накопичення значних об'ємів інформації впрок до оволодіння способами неперервного отримання нових знань та самоосвіти;

– перехід до формування самостійного, а не репродуктивного типу мислення, вміння працювати з різною інформацією та різними даними;

– необхідність формувати не тільки професійні знання, вміння та навички, а й професійну компетентність.

Сучасність висуває вимоги до освіти в умовах становлення “суспільства знання”:

– безперервність навчання;

– навчання навичку вчитися;

– реалізація загального доступу до знань;

– орієнтація освіти на гуманітарні та етичні цінності – підйом загальної культури населення;

– формування інформаційної культури особистості людини;

– формування когнітивних здібностей дослідницького типу;

– формування компетентнісного підходу у випускників усіх ступенів освіти;

– навчання людей мислити і вести господарську діяльність відповідно до принципів сталого розвитку, тобто враховувати різноманітні наслідки своєї діяльності, включаючи питання етики та відповідальності, бути здатними до філософської рефлексії;

– навчання знанням із міждисциплінарних областей.

Можемо окреслити проблеми, які виникають у вищій освіті та потребують розв'язання:

– відповідальність за зміст та якість освіти перекладається з держави на особистість. Ця відповідальність покладається не лише на викладача, як суб'єкта освітнього процесу, а й на учня-студента, який через розширення можливостей вибору місця і форм навчання бере на себе відповідальність за рівень власної освіти;

– ринкові відносини передбачають масовість освіти, постійну видозміну на вимогу часу – як наслідок – поверховість

наукових знань, загроза університетській еліті. Університети намагаються утримати баланс між елітарністю та масовістю. Університети бажать бути елітарною структурою, хочуть бути академічними, а не закладами для постачання висококваліфікованих робітників. Університети не несуть відповідальності за післявузівську діяльність студентів. І це не лише проблема України. А й сформована ситуація для зарубіжних вузів;

– нові освітні університетські програми орієнтовані не на студентів та їх працевлаштування, а на професорів і коло їх наукових інтересів;

– вища освіта може реформуватись швидше ніж держава на вимоги суспільних очікувань та це, нажаль, не завжди вдається.

У загальних тенетах світової глобалізації набирає обертів процес інтеграції освіти до єдиної світової системи. Нагальною стає потреба визначити провідні професії, які особливо необхідні суспільству, та сформулювати єдині наукові та практичні вимоги для їх оволодіння майбутнім спеціалістом, в якій би країні він не навчався. Фактично створити світовий реєстр професій з коротким описом та переліком фахових вимог до спеціальності.

Вища освіта здатна надавати ґрунтовні знання лише на основі високоякісної середньої освіти, отриманої студентом. Зміст вищої освіти повинен включати в себе ті основи наукових та гуманітарно-культурних знань, засвоєння морально-етичних норм і принципів, на яких може здійснюватися майбутнє фахово-професійне навчання будь-якого спеціаліста.

Має бути ретельно продумане, раціонально-помірковане використання сучасного науково-технічного приладдя в навчальному процесі середньої школи і більш повне та всебічне їх використання при опануванні відповідною професією. Слід пам'ятати, що найдосконаліший комп'ютер не може замінити спілкування з живим наставником, учителем, викладачем, як і ніякі аудіовізуальні засоби не замінять творчого, справжнього, всебічного спілкування з реальною дійсністю, життям.

ЕКОНОМІКА СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

(09 квітня 2014 року)

Модератор семінару:

Біцюра Юрій Васильович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета і завдання методологічного семінару – ознайомлення науковців інституту з основними термінами та характеристиками економіки суспільства знань, з викликами, що виникають при переході до суспільства знань.

У доповіді ЮНЕСКО “До суспільства знань” зазначається, що сьогодні знання перетворилися на предмет економічних, політичних і культурних інтересів настільки, що можуть служити для визначення якісного стану суспільства [1, с. 7].

Перехід до “суспільства знань” пов’язаний насамперед з “інформатизацією суспільства”, основою цього є значний прогрес в інформаційно-комунікаційних технологіях, зокрема розвиток глобальної мережі Інтернет. Саме інформатизація суспільства стала першою стадією становлення “суспільства знань”.

Пітер Друкер у 1966 р. увів термін “**суспільство знань**”, що визначає тип суспільства, в якому знання відіграють вирішальну роль, а їх продукування стає джерелом розвитку [2]. Концепція інформаційного суспільства пов’язана з ідеєю технічних інновацій, тоді як суспільство знань охоплює соціальні, економічні, політичні та інші аспекти суспільних перетворень, а також більш широкий та багатогранний погляд

на розвиток майбутнього суспільства. Через це концепція “суспільства знань” краще відображає складність та динамізм змін у суспільстві ніж концепція “інформаційного суспільства”.

Розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій створив нові умови для виникнення суспільства знання. Але глобальне інформаційне суспільство набуде розвитку тільки у тому випадку, якщо стане інструментом для створення в глобальному масштабі суспільства знання, яке стало би джерелом розвитку для усіх країн і, в першу чергу, для найменш розвинених. У зв'язку з цим, особливу значущість набувають **виклики**, що виникли в результаті інформаційної революції: доступ до інформації для всіх; майбутнє свободи висловлювання думок; небезпека надмірної комерціалізації знань [1, с. 24–25].

Входження людства в суспільство знань висуває якісно нові вимоги до системи освіти і потребують зміни парадигми освіти. Якщо суть старої парадигми можна виразити як “Освіта – на все життя”, то суть нової парадигми освіти – “Освіта впродовж всього життя”. Метою освіти стає не підготовка людини до майбутньої професійної діяльності за рахунок нагромаджених під час навчання великого обсягу готових, систематизованих знань, а розвиток особистості, оволодіння нею способами та навичками отримання існуючих та продукування нових знань. Сьогодні освіта вже є не підготовкою до життя, як це було раніше, а власне способом життя. Навчання протягом життя стає формою захисту особистості проти динамічності, непередбачуваності сучасного світу.

Роль знання в економічному розвитку зростає, випереджуючи значимість засобів виробництва і природних ресурсів. Так, за оцінками Світового банку, фізичний капітал у сучасній економіці в середньому формує 16% загального обсягу багатства країни, природний – 20%, а людський капітал – 64%. Економічний розвиток дедалі більше залежить від здатності отримувати нові знання і застосовувати їх в усіх сферах життя.

Відзначена закономірність структури національного багатства дає підстави для висновку, що найважливішою

передумовою успіху у досягненні мети добробуту власних громадян та конкурентоспроможності національної економіки є нагромадження *людського капіталу*. Саме цим пояснюється особлива увага урядів розвинутих країн до освіти, медицини, культури.

Основною світовою тенденцією розвитку сучасного суспільства є перехід від сировинної та індустріальної економіки до економіки знань, яка базується на інтелектуальних ресурсах, наукоємних та інформаційних технологіях.

Економіка знань створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення зростання і конкурентоспроможності національної економіки; усі сфери виробництва, виробничі та соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення та оновлення знань; у структурі суспільного виробництва збільшується питома вага високотехнологічного сектора; у складі виробленої продукції зростає частка додаткової вартості за рахунок інтелектуальної складової; змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності [3, с. 53].

Складовими економіки знань на сьогодні вважаються:

- 1) якісна і безперервна освіта для всього населення країни;
- 2) економічні стимули та інституційний режим, що заохочують до ефективного використання національних і глобальних знань в усіх секторах економіки;
- 3) ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, бізнес, наукові та різного роду дослідницькі центри і навчальні заклади;
- 4) динамічна інформаційна інфраструктура, яка надає інформаційні та комунікаційні послуги суб'єктам ринку, державним установам та всім прошаркам населення;
- 5) держава як ініціатор та координатор становлення і розвитку економіки знань [3, с. 54–55].

За підсумками 2012 року Україна посіла 56 місце серед 146 країн в рейтингу за індексом економіки знань. До першої

п'ятірки рейтингу увійшли: Швеція, Фінляндія, Данія, Нідерланди та Норвегія [4].

У основі розрахунку індексу економіки знань лежить "Методологія оцінки знань", яка включає чотири основні групи:

1. Індекс економічного та інституціонального режиму – оцінюються умови, в яких розвиваються економіка і суспільство в цілому, економічне і правове середовище, якість регулювання, розвиток бізнесу і приватної ініціативи, здатність суспільства і його інститутів до ефективного використання існуючого і створення нового знання.

2. Індекс освіти – враховано рівень освіченості населення та професійної підготовки населення, наявність у нього стійких навичок до створення, поширення і використання знань. Показники грамотності дорослого населення, відношення зареєстрованих студентів і школярів до кількості осіб відповідного віку, а також ряд інших показників.

3. Індекс інновацій – рівень розвитку національної інноваційної системи, що включає компанії, дослідницькі центри, університети й інші організації, які сприймають і адаптують глобальне знання для місцевих потреб, а також створюють нове знання і засновані на ньому нові технології. Кількість науковців, зайнятих у сфері науково-дослідних розробок; кількості зареєстрованих патентів, тираж наукових журналів та ін.

4. Індекс інформаційних та комунікаційних технологій – рівень розвитку інформаційної та комунікаційної інфраструктури, яка сприяє ефективному поширенню і обробці інформації.

Успіх трійки країн – лідерів у досягненні найкращих результатів за індексом економіки знань досягнутий за рахунок того, що ці країни здійснюють послідовну політику, спрямовану на гармонізацію основних факторів, які впливають на соціальний розвиток. В цих країнах одні з найвищих у світі витрати на охорону здоров'я, освіту, розвиток засобів масової інформації й комунікацій. Як наслідок – вони мають високий рейтинг за рівнем економіки знань.

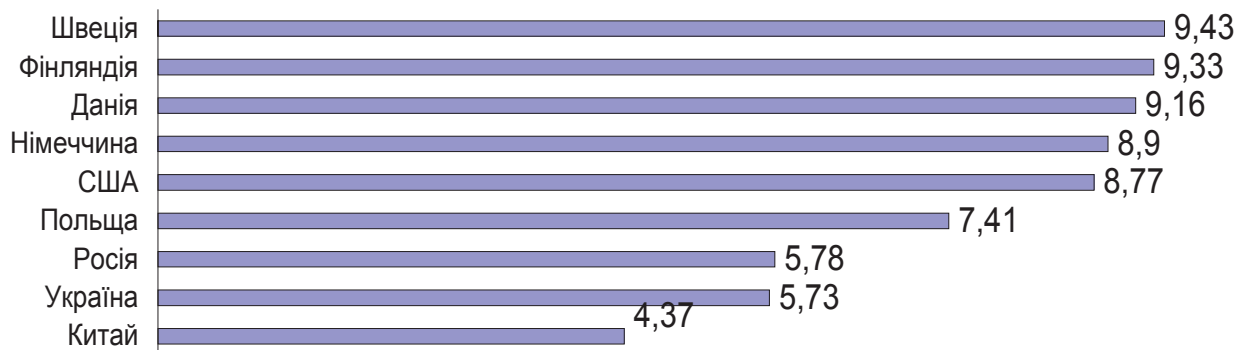

Рис. 1. Рейтинг окремих країн за індексом економіки знань у 2012 р.

Світовий економічний форум нещодавно опублікував результати нового дослідження “індексу людського капіталу”, в якому 122 країни світу розташовані по їх досягненнях в чотирьох сферах – освіті, охороні здоров’я, трудовій діяльності і сприятливих умовах розвитку [5].

За допомогою індексу оцінюються країни за їх здатністю розвивати і зберігати здорових, освічених і здібних працівників. При визначенні успіхів країни в освіті враховувалися його якість і доступність для громадян, у сфері здоров’я оцінюється фізичний і психологічний добробут людей. Крім того, беруться до уваги можливості працевлаштування і забезпечення зайнятості населення, а також рівень розвитку інфраструктури в державі.

За усіма цими критеріями на першому місці рейтингу виявилася Швейцарія. Друге місце зайняла Фінляндія, третім став Сінгапур. До першої десятки також увійшли Нідерланди, Швеція, Німеччина, Норвегія, Великобританія, Данія і Канада. Сполучені Штати зайняли 16-е місце. По рівню освіти американці виявилися на 11-м місці, а по розвитку охорони здоров’я – лише на 43-му [5, с. 12].

Україна за індексом людського капіталу зайняла лише 63-є місце. Доступність і якість освіти в Україні були оцінені досить високо. За цим показником наша країна зайняла 45 місце. Високо також була оцінена підготовка технічних і наукових кадрів – 24 місце. За показниками якості системи

охорони здоров'я Україна зайняла 94 місце. За рівнем безробіття Україна зайняла 63 місце. Дуже низькі показники України по можливості залучати і розвивати талановиті кадри. За залученням талановитих фахівців в країну вона зайняла аж 110 місце, а за можливістю зберегти і розвинути таланти – на 117 [5, с. 13, 506–509].

У доповіді Світового економічного форуму підкреслюється, що людський капітал нації – його продуктивні навички і можливості – може бути важливим чинником, що визначає довгостроковий економічний розвиток. Ключ для майбутнього будь-якої країни полягає в компетентностях і талантах їх людей. Інвестування в людські ресурси є необхідним компонентом розвитку суспільства.

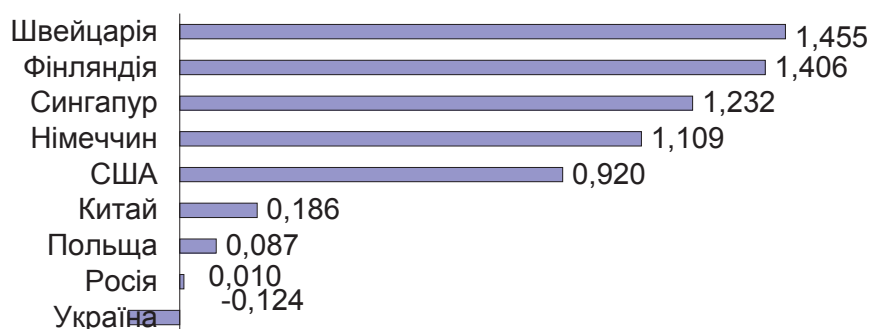

Рис. 2. Рейтинг окремих країн за індексом людського капіталу у 2013 р.

Необхідні заходи для розвитку суспільства знань:

- збільшення інвестицій в якісну освіту;
- сприяння забезпеченню загальнодоступності знання шляхом розширення доступності інформаційних ресурсів;
- посилення наукової співпраці, спільного використання наукових знань вчених з різних країн;
- забезпечення спільного використання знань в галузі довкілля з метою забезпечення сталого розвитку;
- просування до сертифікації знань, доступних через Інтернет та ін. [1, с. 203–206].

Концепція суспільства знань стала сьогодні основною розвитку країн світу. Вона розкриває нову роль і місце

інтелекту людини в суспільстві. У зв'язку з прискоренням темпів розвитку технологій, доступність знань стає найважливішою умовою для участі країни у глобальній конкуренції. Нові технології можуть позитивно впливати на економіку країн, незалежно від рівня їхнього розвитку, про що свідчить досвід Китаю, Індії, Бразилії, які за допомогою ефективно діючих систем освіти успішно знайшли свої сегменти, які дозволяють їм бути конкурентоспроможними на світовому ринку. З цих позицій успіх України у досягненні конкурентоспроможності на світовому ринку з урахуванням переваг економіки знань, залежить від спроможності нашої країни якомога швидше адаптувати до потреб світової економіки свій потенціал у сфері освіти та науки.

Список використаних джерел:

1. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО / за ред. Дж. Биндэ. – Париж : ЮНЕСКО, 2005. – 240 с.
2. Друкер П. Энциклопедия менеджмента: Весь Питер Друкер в одной книге : лучшие работы по менеджменту, написанные за 60 лет / О. Л. Пелявский ; [пер. с англ.]. – М. ; СПб. ; К. : Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 421 с.
3. Федулова Л. І. Концептуальні засади економіки знань / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2008. – №2. – С. 37-60.
4. Knowledge Economy Index / Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
5. The Human Capital Report / World economic forum. – Geneva, 2013. – 541 p.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

(23 квітня 2014 року)

Модератор семінару:

Бех Юлія Володимирівна – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри методології науки та міжнародної освіти Інституту магістратури, аспірантури і докторантури НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета методичного семінару – розкрити зміст інструментарію наукового дослідження в галузі управління та показати структуру методологічної частини кваліфікаційної роботи випускників кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова.

Завдання семінару:

- розкрити зміст наукового інструментарію;
- визначити підходи наукового дослідження;
- представити принципи наукового дослідження;
- надати класифікацію методів наукового дослідження;
- розкрити загальні методи наукового дослідження;
- описати спеціальні методи наукового дослідження;
- надати характеристику сучасним методам наукового дослідження в галузі управління;
- подати структуру та приклади методологічного підрозділу кваліфікаційної роботи.

Інструментарій наукового дослідження складають:

– *підходи* (методологічний компас, який вказує досліднику напрямок роботи, вибір засобів пізнання, визначає його світогляд);

– *принципи* (логічне вираження пізнання, основна ідея, що пронизує систему знань і встановлює субординацію цього знання);

– *методи* (сукупність систематизованих способів освоєння дійсності, вирішення проблем або отримання нової інформації на основі певних регулятивних норм пізнання, вимог і дій, які повинні орієнтуватися у вирішенні конкретного завдання, досягнення результату в будь-якій сфері діяльності).

Підходи застосовуються в цілому до роботи в якості стратегії пізнання, методологічної основи, на якій базуються погляди автора при вивченні предмета дослідження.

Принципи застосовуються до всієї роботи в цілому, ними керуються в практичній діяльності, оскільки ці загальні положення (у вигляді принципів) повинні задовольняти вибрані наукові підходи.

Методи застосовуються для вирішення конкретних теоретичних або емпіричних завдань.

До **наукових підходів** відносяться: філософський, логічний, діалектичний, когнітивний, процесний, діяльнісний, поведінковий, ситуаційний, стратегічний, синергетичний, кібернетичний, системний, структурно-функціональний, холістичний, інтегративний, комплексний, аксіологічний, культурологічний, цивілізаційний, історичний, нормативний, математичний, статистичний.

До **наукових принципів** відносять такі: адаптивності (гнучкості), взаємозв'язок теорії і практики, взаємозв'язку історичного і логічного, всебічного вивчення, гуманізму, діалектичного протиріччя, діалектичної єдності, детермінізму, доповнення, достатньої підстави, історизму, когнітивний / пізнавальний, комплексності, невизначеності, загального зв'язку і взаємодії, об'єктивності, причинності, розвитку, релятивізму, сходження від абстрактного до

конкретного, системний, відповідності, термінологічний, функціональний, еквівалентності.

Класифікація методів наукового дослідження:

1. Загальні методи:

- методи теоретичного аналізу;
- методи емпіричного аналізу;
- методи емпіричного і теоретичного аналізу.

Особливість такої групи методів полягає в застосуванні загальнонаукових філософських принципів пізнання дійсності. Застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження.

2. Спеціальні методи:

- якісні методи;
- кількісні методи.

Особливість такої групи методів полягає у вивченні конкретних властивостей об'єктів, предметів та їх параметрів. Застосовуються в конкретній галузі науки.

1. Загальні методи наукового пізнання.

1.1. Методи емпіричного рівня дослідження:

спостереження, експеримент, порівняння, вимірювання, моніторинг.

Особливість такої групи методів полягає у пізнанні феноменів, їх зв'язків і відношень завдяки безпосередньому з'ясуванню їх параметрів.

1.2. Методи теоретичного рівня дослідження:

аксіоматичний, герменевтичний, гносеологічний, онтологічний, феноменологічний, дескриптивний, сходження від абстрактного до конкретного, каузальний, діалектичний, ретроспективний, системний, структурно-функціональний, порівняльний, гіпотетико-дедуктивний, голографічний, класифікації, систематизації, типологізації, структурно-діяльнісний, формалізація, алгоритмізації, акцентуалізації, актуалізації, функціональний, концептуальний, критичний, ідеалізація.

Особливість такої групи методів полягає у використанні абстрактних уявлень, ідей, положень, концепцій, які мають безпосереднє відношення до процесу практичного пізнання.

1.3. Методи емпіричного і теоретичного рівнів дослідження:

абстрагування, конкретизація, індукція, дедукція, абдукція (логіка), аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, синхронічний, екстраполяція, моделювання, діахронічний.

Особливість такої групи методів полягає у зорієнтованості на безпосередню дійсність й одночасному використанні абстрактних пізнавальних образів (уявлень, ідей, понять, концепцій), які стосуються цієї діяльності.

2. Спеціальні методи наукового пізнання.

2.1. Кількісні методи.

Включають проведення різних опитувань, заснованих на використанні структурованих питань закритого типу, на які відповідає велика кількість респондентів. Головним завданням кількісних досліджень є **отримання чисельної оцінки стану предмету** або реакції респондентів на якусь подію. Такі дослідження застосовуються, коли необхідні точні, статистично надійні чисельні дані.

Застосовуються якщо вам необхідно отримати відповіді на питання “Хто?”, “Коли?”, “Скільки?”, “Як часто?”, “Де?”.

2.2. Якісні методи.

Передбачають збір інформації у довільній формі, вони фокусуються не на статистичних вимірах, а спираються на **розуміння, пояснення та інтерпретацію емпіричних даних**, є джерелом формування гіпотез і продуктивних ідей. Завдання методів якісних досліджень – отримати розвіддані, а не кількісний розподіл думок. В якісних методах для того, щоб пояснити, інтерпретувати поняття, використовуються не цифри, а слова.

Застосовуються якщо вам необхідно виявити глибинні мотиви поведінки особистості або групи людей: “Чому?”, “Навіщо?”, “Яким чином?”.

– вибір **підходу** наукового дослідження залежить від мети дослідження;

– вибір **принципу** наукового дослідження залежить від обраних підходів дослідження;

– вибір **методу** наукового дослідження залежить від: мети дослідження, поставлених завдань дослідження; специфіки предмету дослідження; специфіки напрямку (науки) дослідження.

Види методів дослідження за науковим напрямом:

Психологічного аналізу: лабораторний, кореляційний і природний експеримент; спостереження; дослідження продуктів діяльності; лонгітюдний метод; біографічний метод; психологічне моделювання; психодіагностичні методи (тести, анкети, опитувальники, соціометрія, інтерв'ю, бесіда); психологічна корекція (аутотренінг, груповий тренінг); синдромний аналіз; експериментально-генетичний; інтроспекція; порівняльно-генетичний метод та ін.

Економічного аналізу:

– **загальноекономічні** (порівняння, графічний, факторний, дискримінаційний, функціональний, динамічний, балансової зв'язку, ланцюгових підставлень, арифметичних різниць, логарифмічний);

– **статистичні** (середніх та відносних величин, обробки рядів динаміки, індексний, кореляційно-регресивний, дисперсний аналіз, SWOT-аналіз і методика формування звіту, горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності, оцінки вартості капіталу (NOPED), оцінки використання капіталу (Eva), розрахунку точки беззбитковості, розрахунку витрат (формула витрат), розрахунку прогнозованого результату розрахунку фінансового важеля, розрахунку операційного важеля, зведення і угруповання);

– **математичні** (матричні, теорії міжгалузевого балансу, теорія виробничих функцій, лінійного / нелінійного / динамічного програмування, теорія графів, ігор).

Соціологічного аналізу: опитування (квартирне, вуличне, поштове, телефонне, інтернет), анкетування, контент-аналіз,

інтерв'ю (глибинне, сфокусованого групове, неформалізоване), фокус-групи, аналіз документів, експертне опитування, соціометричний, референт-метричний.

Методи управлінського аналізу:

– соціально-психологічні методи (хронометричний, діяльнісний, мотиваційний, ретроспективний, біхевіористський, кореляційний аналіз, кейс-стадії і ін.);

– економічні методи (графів, SWOT-аналіз, кластерний, імплікаційних шкал, факторний та ін.);

– маркетингові методи (Фокус-групи, хол-тест, таємний покупець, імітація);

– соціологічні методи (анкетування, інтерв'ю, контент-аналіз, експертних оцінок, аналіз документів, соціометрія та ін.);

– методи прийняття рішень (“мозкової атаки”, “синектики”, типу “Дельфі”, типу “сценаріїв”, типу “дерева цілей” та ін.);

діагностичний, когнітивне картування, прогнозування, інституціональний, сценарний аналіз, дисперсний аналіз, професіограма, графічних зображень і ін.

Структура методологічного підрозділу має 2 частини – загальну та варіативну. В **загальній частині** описуються наукові підходи та принципи, що застосовується до всієї дослідницької роботи, до всіх завдань, та через призму чого подається матеріал (концепція дослідження).

Варіативна частина це опис наукових методів, що застосовує дослідник при виконанні завдань роботи, які можуть бути описані трьома варіантами. А саме:

1. По типам завдань: вступ, методологічні завдання, теоретичні завдання, практичні завдання, висновки.

2. По підрозділам / завданням: вступ; підрозділ 1.1.; підрозділ 1.2.; підрозділ 1.3.; підрозділ 2.1.; підрозділ 2.2.; підрозділ 2.3.; підрозділ 3.1.; підрозділ 3.2.; висновки.

3. По методам / типам методів: методи теоретичного аналізу; методи емпіричного аналізу; методи теоретичного та емпіричного аналізу.

Приклад побудови методологічного підрозділу:

1) Назва частини (або структури) роботи - “В основі даного дослідження лежить такий підхід як...”;

2) Назва підходу, принципу або методу і його визначення - “...ситуаційний підхід, що передбачає необхідність застосування специфічних прийомів і методів управління з урахуванням ситуації конкретного об’єкта управління...”;

3) Як використовується у роботі і для яких цілей - “...доцільно використовувати для того щоб підібрати ефективні засоби стимулювання для конкретного керівника адже необхідно враховувати специфіку його мотиваційної сфери і ситуації, в якій вона розгортається”.

**НАУКОВІ ВИДАННЯ:
ТИПОЛОГІЧНА, СТРУКТУРНА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКИ**

(21 травня 2014 року)

Модератор семінару:

Чепуренко Яна Олексіївна –

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета семінару – дати характеристику основних видів наукових видань відповідно до системи міжнародних та державних стандартів; окреслити структурно-функціональні особливості різних видів наукових видань, визначити внутрішні і зовнішні інформаційно-комунікаційні засоби наукових видань як основний фактор формування системи наукових комунікацій.

Завдання семінару:

– визначити сутність понять “наукове видання”, “друковане наукове видання”, “електронне наукове видання” та проаналізувати сучасні наукові підходи до наукових видань в умовах активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;

– окреслити систему міжнародних, міждержавних та національних стандартів, що забезпечують типологію, структуру та інформаційно-комунікаційні засоби наукового

видання як ефективного інформаційного каналу наукових комунікацій;

– охарактеризувати основні типи наукових видань та їх можливості в системі наукових комунікацій;

– проаналізувати внутрішні і зовнішні інформаційно-комунікаційні засоби наукового видання, що забезпечують його ефективне функціонування в системі наукових комунікацій.

У системі наукових комунікацій існує практика завершувати наукове дослідження представленням для публікації наукової монографії або статі у збірнику наукових праць або в науковому журналі.

Саме завдяки науковим виданням результати дослідницької праці включаються в науково-інформаційний потік і через соціальну систему наукових комунікацій стають надбанням учених, фахівців і всього суспільства. Розповсюдження інформації, яка є результатом наукових досліджень, обумовлюється об'єктивними законами науково-технічного прогресу і відноситься до найважливіших умов забезпечення безперервності і спадкоємності в розвитку наукового пізнання. В широкому значенні предметом змісту наукового видання є в цілому наука як форма суспільної свідомості і як сфера людської діяльності по вивченню предметів і процесів природи, суспільства і мислення, їх властивостей, відносин і закономірностей. До наукових результатів, що становлять предмет змісту наукового видання, відносять наукові факти, встановлені шляхом теоретичних та/чи експериментальних обґрунтувань і доказів.

Наукова книга адресується перш за все науковцям, які є не тільки споживачами наукової інформації, але і самі виступають в ролі її генераторів. Особливість читацького сприйняття змісту наукової книги полягає в тому, що як читач учений не обмежується простим розумінням тексту, а стає активним співучасником творчого процесу, слідуючи за автором. Він аналізує зміст наукової книги, оцінюючи його, співвідносить із своєю позицією і щось знаходить безперечним, новим і

значущим, щось сприймає, щось, можливо, відкидає. Це робить читання наукової книги дуже важливим інформаційно-творчим елементом наукової роботи вченого-читача.

Місія наукових видань – закріплення результатів наукового пізнання: поки результати наукової роботи не оформлені документально (не опубліковані), вони не визнаються завершеними. Наукові видання забезпечують: апробацію результатів наукового дослідження, висунення їх на публічне обговорення; закріплення пріоритету результатів наукової розробки; привернення уваги і стимулювання інтересу до ходу і результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт науковців галузевого і міжгалузевого профілю; доведення результатів наукових досліджень і розробок до зацікавлених фахівців-практиків, стимулювання їх реалізації і впровадження.

В основі наукового видання лежить наукова інформація – логічно організована інформація, яка отримана в результаті наукового пізнання та така, що відображає явища та закони природи, суспільства і мислення. В основі наукової інформації лежить науковий результат – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Наукове видання визначається як видання результатів теоретичних та/чи експериментальних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів. Під науковим виданням слід також розуміти видання, яке створюється в результаті наукових досліджень, теоретичних узагальнень і розповсюджується з метою інформування фахівців про останні досягнення науки, хід і результати наукових досліджень. Незалежно від конкретної галузі знання, предметом змісту наукового видання є сама наука – ідеї, факти, закони і категорії, відкриті вченими. Наукова робота не вважається завершеною,

якщо її результати не закріплені у письмовій формі для передачі іншим. У разі виникнення питання про закріплення пріоритету на наукове відкриття необхідна публікація наукової роботи.

У науковому виданні як елементі наукових комунікацій має місце найбільш повне відображення предмету, мети і завдання наукового дослідження, його характер, метод і результат. Кожний із видів наукових видань несе своє інформаційне навантаження і має своє місце в системі наукових комунікацій. Типологічна характеристика наукових видань ґрунтується на “ДСТУ3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення”. Згідно з цим документом **основними видами наукових видань** відповідно до їх цільового призначення є такі:

- **монографія** – наукове видання, що містить повне і всебічне дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи декільком авторам;

- **збірник наукових праць** – збірник матеріалів досліджень, виконаних в наукових установах, навчальних закладах чи товариствах;

- **тези доповідей, повідомлень наукової конференції (з'їзду, симпозіуму)** – науковий неперіодичний збірник, що містить опубліковані до початку конференції матеріали попереднього характеру (анотації, реферати доповідей чи повідомлень);

- **матеріали конференції (з'їзду, симпозіуму)** – неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень;

- **препринт** – наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу в світ видання, в якому вони мають бути вміщені;

- **пролегомен (вступ)** – наукове чи навчальне видання, яке містить первинні відомості та основні принципи певної науки;

- **автореферат дисертації** – наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеню.

Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і впровадження їх в наукову практику призвело до виникнення і активного використання в системі наукових комунікацій електронних наукових видань. Під електронним виданням слід розуміти електронний документ (документ на машиночитуваному носії, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки), що пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному виді, і такий, що має вихідні відомості.

Відповідно до міжнародних нормативних документів під електронним науковим виданням слід розуміти електронне видання, яке містить відомості про теоретичні чи (та) експериментальні дослідження, а також науково-підготовлені до публікації пам'ятки культури та історичні документи.

Електронні наукові видання класифікують:

- **за наявністю друкованого еквіваленту** – електронний аналог друкованого наукового видання (таке електронне наукове видання, яке в основному відтворює відповідне друковане видання щодо розташування тексту та сторінок, ілюстрації, посилання, примітки тощо); самостійне електронне видання (електронне видання, яке не має друкованих аналогів);

- **за технологією розповсюдження** – локальне електронне наукове видання (електронне наукове видання, призначене для локального використання, таке, що випускається в конкретній кількості ідентичних примірників (тиражу) на переносних машиночитуваних носіях); мережеве наукове електронне видання (електронне видання, яке доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі); електронне наукове видання комбінованого розповсюдження (електронне наукове видання, яке може використовуватися в якості як локального, так і мереженого).

- **за характером взаємодії користувача з електронним науковим виданням** – детерміноване електронне видання (електронне наукове видання, параметри, зміст і спосіб

взаємодії з яким визначаються видавцем і не можуть бути змінені користувачем); недетерміноване (інтерактивне) електронне наукове видання (електронне видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким безпосередньо або опосередковано встановлюється користувачем відповідно до його інтересів, цілей, рівня підготовки тощо на основі інформації і за допомогою алгоритмів, визначених видавництвом);

- **за періодичністю** – неперіодичне електронне наукове видання (електронне наукове видання, яке виходить одноразово і не має продовження); серіальне електронне наукове видання (електронне наукове видання, яке виходить протягом не визначеного заздалегідь часу, як правило нумерованими або датованими випусками, що мають однаковий заголовок); періодичне наукове електронне видання (серіальне наукове електронне видання, яке виходить через визначені проміжки часу, з постійним для кожного року числом номерів або випусків, які не повторюються за змістом, однотипово оформленими нумерованими чи датованими випусками, що мають однаковий заголовок); продовжуване електронне видання (серіальне електронне наукове видання, яке виходить через заздалегідь невизначені проміжки часу, по мірі накопичення матеріалу, не повторюваними за змістом однотипово оформленими нумерованими чи датованими випусками, які мають загальний заголовок);

- **за структурою** – однотомне електронне наукове видання (неперіодичне наукове видання, випущене на одному машиночитуваному носії); багатотомне електронне наукове видання (неперіодичне електронне наукове видання, яке складається з двох або більше нумерованих частин, кожна з яких представлена на самостійному машиночитуваному носії, що являє собою єдине ціле за змістом та оформленням); електронна наукова серія (серіальне електронне наукове видання, яке є сукупністю томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим і читацьким призначенням та таке, що має одно типове оформлення).

Використання повного спектру видів електронних наукових видань ще попереду. Найбільше розповсюдження в системі наукових комунікацій на сьогодні отримали періодичні електронні мережеві наукові видання – наукові електронні журнали.

Оскільки наукове видання є фіксацією результату наукового дослідження, то слід звернути увагу на особливості його структури і оформлення, які впливають на формування у науковців культури наукової творчості та сприяють ефективності системи наукових комунікацій.

За функціональним призначенням виділяють три групи елементів наукового видання:

- ідентифікуючі елементи – вихідні відомості;
- довідково-пошукові елементи – зміст, колонтитул, допоміжні покажчики, які призначені для орієнтації у тексті, пошуку в ньому необхідної інформації;
- елементи, що доповнюють і пояснюють основний текст видання: епіграф, передмова, вступна стаття, післямова, примітки, коментарі, бібліографічні списки, посилання, списки скорочень, додатки.

Вихідні відомості – це сукупність даних, які характеризують видання і призначені для інформування користувачів, бібліографічного оброблення і статистичного обліку. Основне призначення вихідних відомостей – це інформування про конкретне видання та його головні особливості: автор, заголовок, вид видання (монографія, збірник наукових праць тощо), читацьке і цільове призначення, видавець, час і місце виходу видання в світ, відомості про тих, хто приймав участь у створенні, підготовці та випуску видання (укладачі, редактори, рецензенти тощо), кількісні та друкарські дані.

Важливе місце в науковому виданні займає система допоміжних покажчиків як складової довідкового апарату. Допоміжний покажчик – це упорядкований за алфавітом або будь-якою іншою ознакою перелік власних імен, предметів, географічних назв, подій, публікацій, цитат, аббревіатур, символів, формул та інших інформаційних об'єктів з

позначенням їх місця знаходження на сторінках видання, який забезпечує навігацію, інформаційний пошук, орієнтує в тексті і забезпечує зручність користування книгою. Видова структура допоміжних покажчиків вкрай різноманітна і вибір конкретного покажчика залежить від тематики, структури, обсягу, читацького та цільового призначення видання. Науковий текст передбачає більш повний та різноманітний комплекс допоміжних покажчиків.

У науковому виданні традиційно використовуються такі **види допоміжних покажчиків** відповідно до їх змісту:

– *Іменний покажчик*, який містить перелік власних імен, тобто прізвищ з ініціалами або повними іменами, а також іншими позначеннями імен (наприклад, псевдонімами);

– *Предметний покажчик*, який містить перелік назв предметів, їх властивостей та відношень. Основні завдання предметного покажчика – це представити основні питання змісту видання. До складу предметного покажчика включають поняття, які мають місце безпосередньо в тексті видання;

– *Географічний покажчик*, який містить перелік найменувань географічних об'єктів, які можуть доповнюватися поясненнями, що розкривають або уточнюють об'єкт.

За процесом групування об'єктів в допоміжному покажчику характерними для наукового видання є:

– алфавітні покажчики, які містять в алфавітній послідовності іменні, предметні та тематичні ознаки (рубрики);

– хронологічні покажчики, які містять перелік подій і дат в хронологічній послідовності;

– систематичні покажчики, які містять перелік узагальнюючих проблем рубрик в ієрархічному порядку.

Результати наукових досліджень, що фіксуються в наукових виданнях, безперечно, мають бути оформленими за всіма правилами і стандартами наукових комунікацій. Це дасть змогу не лише забезпечити культуру наукової діяльності, видавничу та інформаційну культуру науковця, а й підвищити інформативність видань, прискорити їх інформаційно-комунікаційну обробку, що призведе до більш оперативного

включення у науковий обіг певних видань і оновлення системи наукового знання та його подальший розвиток.

Список використаних джерел:

1. Беккер-Нильсен Т. Международное научное книгоиздание / Т. Беккер-Нильсен // Эффективное книгоиздание: сборник статей. – М. : Издательство “Весь Мир”, 2002. – С. 109-117.
2. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95. – Чинний від 1996-01-01. – К. : Держспоживстандарт України, 1995. – 35 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках: ДСТУ 7152:2010. – Чинний від 2010-10-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2010. – 13 с. – (Національний стандарт України).
4. Гиляревский Р. С. Общие закономерности в развитии дисциплин научной информации и коммуникации: дис. ... д-ра филол. наук в форме науч. докл. : 05.25.01 / Р. С. Гиляревский; ВИНТИ. – М., 1989. – 47 с.
5. Зелінська Н. В. Наукове книговидання в Україні. Історія та сучасний стан: навч. посіб. / Н. В. Зелінська. – Львів: Світ, 2002. – 267 с.
6. Інформаційні ресурси: словник законодавчої та нормативної термінології / П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля. – К. : Нвілан-ЛТД, 2013. – 283 с.
7. Сава В. Основи техніки творення книги: навчальний посібник / В. Сава. – Львів: Каменяр, 2000. – 135 с.
8. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник / М. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 560 с.
9. Ярошенко Т. О. Наукова інформація у відкритому доступі: нові моделі комунікації в інформаційному суспільстві / Т. О. Ярошенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 4. – С. 80-87.
10. Яцків Я. С. Про ефективність видання наукових журналів в Україні / Я. С. Яцків, А. І. Радченко // Вісник Національної академії наук України. – 2012. – № 6. – С. 62-67.

Наукове видання

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ СЕМІНАРИ
ІНСТИТУТУ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА: 2012-2014 Н. Р.**

Препринт

Укладач –

Н. В. Крохмаль, кандидат філософських наук, доцент

Відповідальний за випуск –

Я. О. Чепуренко, кандидат історичних наук, доцент

Підписано до друку *29 травня 2014 р.* Формат 60x84/16

Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. др. арк. 3,81. Об.-вид. арк. 2,32.

Наклад 300 прим. Зам №

Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002 (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (044) 239-30-26